

VELIMIR IVEZIĆ
Srednja strukovna škola Varaždin

Primljeno: 03.03.2009.
Prihvaćeno: 07.05.2009.

PROPOVJEDAONICA CRKVE BLAŽENE DJEVICE MARIJE – KRALJICE SV. KRUNICE U REMETINCU KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKA STUDIJA

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi na baroknoj propovjedaonici remetinečke, nekoć franjevačke crkve omogućili su detaljni uvid u stanje očuvanosti i prepoznavanje uzroka oštećenja, ali i stjecanje novih spoznaja o upotrijebljenim tehnikama pavlinskih drvorezbara i kipara. Ovim su tekstom prezentirana sva konzervatorsko-restauratorska istraživanja i opis radova na obnovi propovjedaonice s početka 18. st. oštećene najviše tzv. "obnoviteljskim" intervencijama krajem 19. i sredinom 20. st. Tada je ova monokromna, ali bogato kićena propovjedaonica pavlinske provenijencije u cijelosti bila preslikana, a mnogi su izvorni, drveni ukrasi zamijenjeni gipsanim formama. Dat je i opis zatečenog stanja sa svim interpolacijama, ne-autorskim dodacima i kontaminacijama te opisom izvornika, a propovjedaonica je valorizirana u novo/starom svjetlu izvornoga stanja. Opravdana je etika primijenjenih konzervatorsko-restauratorskih intervencija i metoda koje su vratile objektu nepatvoreni sjaj originala. Opisana istraživanja i obnova sama afirmiraju propovjedaonicu kao rijedak i vrlo vrijedan barokni artefakt sjeverozapadne Hrvatske.

1. SAMOSTANSKI KOMPLEKS I CRKVA

Prema predaji franjevci su crkvu Blažene Djevice Marije i samostan preuzeli od templara¹ u 16. st. pretvorivši sve u samostanski i proštenjarski kompleks. Osnivanje samostana u Remetincu veže se uz ime Ivaniša Korvina

¹ T. Kovačević, *Historia monasteriorum in regno Croatiae*, Arhiv HAZU, sign. III. d. 8.

krajem 15. st. tj. oko 1490. godine². Neki autori na osnovu novijih arhivskih istraživanja tvrde da je riječ, ipak, o zagorskom županu, banu i vrhovnom kapetanu kraljevstva Slavonije Ivanu (Janu) Vitovcu kao osnivaču. O izgledu i inventaru iz toga, kao i iz prethodnih razdoblja ne zna se mnogo, no grbovi sa zaglavnih kamenova kasnogotičkih rebara grofova Celjskih (Herman Celjski), Hermanfija de Gereben i Batthyanija u svetištu crkve svjedoče o sudjelovanju spomenutih porodica u gradnji i opremanju crkve. Svetište je jasno kasnogotički artikulirano, a nešto širi brod je dograđen u istom slogu. Turci razaraju kompleks te se samostan do 1657. god. obnavlja, a franjevci ostaju tu sve do 1790. god. Šest godina kasnije Remetinec postaje župa. Da turci nisu razorili sve do temelja svjedoče mnogi sačuvani kasnogotički dijelovi arhitekture kao i središnji dio kasnogotičkog oltara sa skulpturom Bogorodice (na polumjesecu) s djetetom u naručju inkorporiran u retabl manirističkog oltara iz 1669. god.³. O izgledu interijera i inventara remetinečke crkve u vrijeme podizanja propovjedaonice oko 1710. god. znamo vrlo malo. Noviji crkveni inventar zamijenio je u ovoj crkvi stariji i umjetnički vrednija djela gotike i rana baroka što je bila intencija onovremenih shvaćanja u obnovi i ofenzivnoj zaštiti spomenika (M. Dvořak). No, unatoč tome cjelokupni inventar shvaćen kao *Gesamtkunstwerk* zavređuje stanovitu pažnju s obzirom na uspješnu koegzistenciju gotike u arhitekturi i baroka u inventaru. Postojeći je inventar potrebno obnoviti i valorizirati ga kroz njegovu povijesnu slojevitost.

PROPOVJEDAONICA⁴

Autor: nepoznati pavlinski majstor

Datacija: između 1708. i 1710. god.

Tehnika: rezbareno, monokromno (imitacija ebanovine), pozlaćeno drvo (jelovina, lipa)

Dimenzije: visina: 5,20m; širina: 2.00m; dubina: 1,50m

² I. Kukuljević, Bericht über eine Baudenkmale Croatiens, Mitteilungen der KK Centralkommission. I. (1856.), br. 11, str. 233.

³ D. Baričević, Propovjedaonica u Remetincu – djelo pavlinskog kipara, Patačići od Zajezde i crkva u Remetincu, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije, Zagreb, 2006., str. 117.

⁴ Nekoć samostanska franjevačka crkva Kraljice Sv. Krunice u Remetincu, sa svojim kompletnim inventarom pa tako i propovjedaonicom, ima svojstvo kulturnoga dobra te je zaštićena Rješenjem o preventivnoj zaštiti spomenika kulture br.: 02-289/67-1969, koje je donio Zavod za zaštitu spomenika kulture (danas Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel Ministarstva kulture RH u Varaždinu).

Objekt: crkva Blažene Djevice Marije Kraljice sv. Krunice

Mjesto/lokalitet: Remetinec pokraj Novog Marofa/sjeverozapadna Hrvatska

Voditelj radova i konzervatorsko-restauratorska istraživanja: Velimir Ivezić, licencirani konzervator-restaurator, Varaždin

Nadzor: Vesna Pascutini, Ivana Peškan, konzervatori-povjesničari umj., Konzervatorski odjel MK RH, Varaždin

Stolarski radovi: Stolarska radionica Biserka Oreški, Varaždin

Investitor: Ministarstvo kulture RH i RKT župa Blažene Djevice Marije Kraljice sv. Krunice

Iako propovjedaonice s kojih se navješćuje radosna vijest nemaju više onu funkciju kakovu su imale prije pojave ozvučenja u crkvama one su i dalje uz retable, oltarne cjeline, krstionice, ispovjedaonice, sedilije i sl. vrlo bitan dio sakralnog baroknog inventara.

Drvenih je propovjedaonica u prvoj polovini 18. st. u sjeverozapadnoj Hrvatskoj bilo razmjerno mnogo. Neke su od njih bile monokromne, crne s pozlaćenom ili posrebrenom ornamentikom. Mnoge od propovjedaonica su uklonjene tijekom 19. st. i 20. st. Stoga ih je iz tog perioda ostalo vrlo malo sačuvanih do današnjih dana, a mnoge su stradale ili su uništene u novije doba. Njihovim nestankom zauvijek su izgubljeni raritetni i umjetnički vrlo vrijedni uradci.

Kako propovjedaonice doživljavaju svoj procvat u propovjedničkim redovima kao što su franjevci upravo je ova propovjedaonica, izrađena između 1708. i 1710. god., pravi primjer bogato kićene barokne propovjedaonice u Hrvatskoj. To je ujedno i vrlo reprezentativna i osobita propovjedaonica u Hrvatskoj koja svojom raskoši plijeni pažnju.

Barokna je propovjedaonica smještena unutar jasno artikuliranog gotičkog prostora dosta nisko na sjevernu stijenu koja razdvaja brod od hodnika uz crkvu. Smještena je na sredini prvog jarma do trijumfalnog luka, odmah do pobočnog oltara sv. Križa. Na heksagonalnu se govornicu uspinje strmim stepeništem zatvorenim s hodnika uz crkvu jednim vratima, a na paravanskoj stijeni propovjedaonice drugim.

Propovjedaonica prema stilskoj koncepciji nosi oznake 17. st. (monumentalna tektonika sa teškim baldahinom bujne ornamentike akantusa, girlandi i ostalih ukrasa, koloristički kanon pozlaćenih ukrasa na tamnoj podlozi imitirane ebanovine), ali nosi i duh novoga vremena zreloga baroka (intencija jedinstvenosti i spajanja dijelova u cjelinu nasuprot strogoći uradaka i principu adicije 17. st., raskošniji, kićeniji i svečaniji sveukupni dojam, itd.).

3. INTERPRETACIJA PROPOVJEDAONICE

Riječ je o poligonalnoj govornici sa baldahinom i oslikanim vratima kao zamjenom za uobičajenu paravansku stijenu. Na propovjedaonicu se uspinje kroz dvojna vrata. Jedna vrata su dio paravana, a druga zatvaraju ulaz iz sjevernog samostanskog hodnika uz crkvu. Sama govornica je izvedena prema heksagonalnoj osnovi kao i baldahin. Visoko postavljen zvonoliki baldahin i paravanska stijena s oslikanim vratima (*Galaktotrophusa*), uz dekorativnu i simboličku, imaju i akustičnu ulogu kao i rezonantna podnica koja nosi trbušasto dno izvedeno od vrlo tankih (3-4mm), dljetom obrađenih dasaka.

U ogradu su inkorporirane niše sa skulpturom Krista u sredini i četvoricom evanđelista smještenih pobočno. Oko školjkasto zaključenih niša su brojni pozlaćeni florealni ukrasi uvijenih listova akantusa koji se penju prema festonima i girlandama mnogobrojnih, posve plastičnih plodova. Svi ti ukrasi ističu dubinu niša i doprinose izražajnosti i snazi pozlaćenih osamostaljenih skulptura koje izvire iz tamnog prostora niša. Sve su skulpture, a naročito evanđelisti zajedno sa Kristom u nišama nesputana, pokrenutog stava i produhovljena izraza pravi predstavnici baroknog shvaćanja plastike kao naglašenog dijela cjeline. Evanđelisti Luka i Marko upiru nogom o svoje zoomorfne simbole - vola i lava te su im tijela još dinamičnija od ostalih likova u naglašenom kontrapostu. Draperija mnogostrukih i gusto naboranih dijelova prati lakoću oblikovanja sa napetim površinama jedino po bedrima iskoračenih nogu prema gledaocu.

Po svim dijelovima arhitekture prisutna je bogata pozlaćena i dekorativna hrskavična ornamentika sa specifičnim volutama i uholikim zavojima te akantusovim listićima (na vijencima). Spomenutu ornamentiku prate, također, pozlaćene girlande plitkih lukova okačene o karike i bujni festoni s raznolikim plodovima i lišćem ponad niša, a mesnati i sitno uvijeni ranobarokni oblik akantusovog lišća čini temeljni motiv ornamentalne dekoracije remetinečke propovjedonice. Intaktnom je ostala sva ornamentika po stupovima i bokori plodova sa hrskavičnom ornamentikom po cijeloj propovjedaonici.

Teški i veliki baldahin resi dominantni i masivni, bogato profilirani vijenac, a završen je konveksnim zvonolikim pokrovom i još jednim vijencem. Taj, najviši dio baldahina datira iz 1953. god. i prema slobodnoj procjeni proporcionalnih odnosa preširok je i previsok za nekih desetak centimetara. Baldahin je izmjenično ukrašen lisnatim motivima po bridovima i križem na vrhu, a donji konveksni dio išaran je kanelirama i pozlaćenim trakama. Lisnati pozlaćeni

ukras u sredini promijenio je svoju poziciju tj. u nekoj je intervenciji bio spušten i okrenut. Široki i mnogostruko profilirani vijenac nadvijen je nad govornicu kao snažni horizontalni akcent. I ovdje se oko profilacija uvijaju sitni listovi akantusa koji ispunjavaju i uklade/kasete podgleda, a pri dnu centralne kasete se isprepliću oblikujući malenu rozetu pozlaćenih akantusovih listova.

Propovjedaonica je rad domaćeg pavlinskog kipara i pavlinskih majstora, a tipologijom i stilom predstavlja ne samo izvjesni specifikum s početka 18. st. već i posebnost i izvrsnost hrvatske drvorezbarske umjetnosti toga doba iako pavlini nabavljaju predloške i idejna rješenja iz svojih samostana i crkava smještenih po cijeloj Evropi. Prema tezi povjesničarke umjetnosti Doris Baričević tipološki srodnici ili stilske paralele mogu se tražiti u plastici nešto mlađe propovjedaonice pavlinske crkve u Olimju. Remetinečki je kipar gradio istu tipologiju i plastički pokrenuti volumen nabora odjeće, kako kod evanđelista s propovjedaonice tako i kod skulptura s propovjedaonice i nešto mlađeg oltara sv. Marije iz 1712. god. crkve u Olimju. Specifična tipizacija, pokrenutost i dinamično konturiranje figura i draperije, diferencijacija fizionomija, skladne proporcije i spontanost pokreta su glavne odlike kiparskog opusa ovog anonimnog pavlinskog kipara. Sklad proporcija, elegancija, specifikum bogatih rezbarenih ukrasa i morfološka koncepcija također govore o vrsnoći izraza i drugih pavlinskih majstora (drvorezbara, stolara) koji su radili s kiparom. Sličnosti se, osim u skulpturi, još mogu pratiti i u tipu ornamentike akantusa.

Oznake 17. st. prisutne su u njenoj stilskoj koncepciji kao što je masivna tektonika poligonalne govornice s ugaonim tordiranim stupićima, između kojih se otvaraju niše sa skulpturama ispod velikih školjaka. U duhu tradicije teški se baldahin s visokim kupolastim krovicom i masivnim, bogato profiliranim i ukrašenim vijencem nadvija nad govornicom. Ornamentika baroknog mesnatog akantusa, girlande i festoni voluminoznih plodova blještavilom su se zlata isticali na crno obojenoj podlozi – imitaciji ebanovine. Sveukupni je dojam ipak nešto svečaniji, raskošniji i barokniji od ranijih propovjedaonica. Aditivni princip ranijih razdoblja uzmiče pred težnjom za mekanim spojevima svih dijelova propovjedaonice. Tome ne doprinose ukrasi klasicističkog duha iz 19. i dijelom s početka 20. st. na gornjem dijelu vijenca baldahina i na konveksnom pokrovu sa samog vrha. Naime, gornji je dio izvorno bio, najvjerojatnije, oblikovan sa kanelirama kao i donji, konkavni dio baldahina i bio je sigurno kićeniji nego što je to napravljeno prilikom jedne od „obnova“ (1953. god. !?).

Oštrina bridova stranica parapeta je anulirana tordiranim stupovima što je korak dalje prema atektoničnosti objekta nego što je to postignuto kod

propovjedaonice u Olimju. To je, donekle, potvrda da propovjedonica u Remetincu prethodi i da je uzor onoj u Olimju. Ista se činjenica očitava i na vijencu baldahina sa konveksnim perforiranim ornamentalnim motivom koji također negira oštru konturu. Takav je ukras postojao, najvjerojatnije, i iznad vijenca prije početka konkavnih kaneliranih ploha. Daske na koje je bio pričvršćen su promijenjene te nije bilo moguće provjeriti i utvrditi točnost ove hipoteze. Mekoća vijenaca pri dnu parapeta, kod rukohvata ograde i kod vijenca s baldahina potpomognuta je i volutastim ukrasima i girlandama koje također niječu jasnu tektoničnost objekta.

Tordirani stupići kao i volutaste kopče s ušiljenim listovima pri dnu govornice prikrivaju oštre bridove koso spojenih stranica parapeta i dna te svojim istupanjem u prostor daju dojam valovite, mekane konture govornice. U nastavku se volutaste, vrlo uske kopče sa zvončićima u blagom luku spajaju u lisnati viseći motiv sa grozdom u sredini. Motiv volutastih kopči sa obložnim ušiljenim listovima ponavlja se i na paravanskoj stijeni i flankira središnji motiv bogorodice dovilje ponad koje se lepezasto rastvara plitko rezbaren školjkasti ukras. Lateralni plošno obrađeni uvijeni akantus ukrašava paravansku stijenu i na određeni je način ukrasni okvir slike s govornice.

4. IKONOGRAFSKA SHEMA

Izvorna ikonografska shema sa Kristom kao središnjom osobom kršćanske ikonografije, četvoricom evanđelista na ogradi i Bogorodicom na vratima nije se bitno mijenjala niti prilikom radova "obnove" početkom 20. st., a niti kasnije. Najznačajniji dio ikonografije je centralni lik Krista s četvoricom evanđelista smještenih u niše govornice te slika Bogorodice dovilje (Galaktropousa) s djetetom na vratima s paravanske stijene. No, konstelacija četiriju evanđelista je bila sigurno izmijenjena u nekoj od intervencija.

4.1. Krist i četvorica evanđelista

Zatečena konstelacija skulptura (s lijeva): Luka (skrenut pogled prema zidu), Marko (pogled prema Kristu), Krist (orijentiran prema brodu), Ivan (skrenut pogled od Krista), Matej (pogled upućen prema brodu crkve).

Optimalna konstelacija skulptura (s lijeva) je sljedeća: Marko, Ivan, Krist, Matej, Luka. Svim likovima tako smještenim su pogledi usmjereni prema brodu crkve tj. prema Kristu pa je ta konstelacija uz ikonografsku logiku uzeta u obzir prilikom recentne impostacije skulptura u niše.

Krist je kao središnja osobnost kršćanske ikonografije prikazan sa četvoro svojih učenika (*evanđelista – navjesticatelja Radosne vijesti*). U jednoj ruci drži kuglu s križem na vrhu kao simbol božanske vlasti, a drugom rukom blagoslivlja. Krist je druga Božanska osoba koja je postala čovjekom da ljudski rod pouči Božjem naumu te da ih uvede u Slavu Božju i život budućeg vijeka te se na propovjedaonici pojavljuje dva puta: najprije kao nemoćno dijete u krilu Djevice Marije, a drugi puta u središnjoj niši kao Sin Božji - otkupitelj grijeha. Skulptura Krista je smještena u centralnu, frontalnu nišu govornice i okružena je evanđelistima (recentna konstelacija):

Sv. Marko je prikazan sa zoomorfnim simbolom krilatog lava jer svoje Evanđelje započinje s Ivanom Krstiteljem koji je „glas što riče u pustinji“. Postavljen je u prvu nišu s lijeva kao onaj za kojeg se smatra da je prvi napisao jedno od evanđelja. Kako je propovijedao po obalama Jadrana anđeo mu je prorekao nastanak grada na laguni te su njegovi posmrtni ostaci preneseni u Veneciju čiji je i zaštitnik.

Sv. Ivan Evanđelist (ujedno i apostol) najmlađi je od učenika i posebno je priljubljen od Krista te je uz tri Marije nazočan kod Kristova raspinjanja na križ. Stoga je i postavljen odmah s lijeva Kristu. Pratio ga je zoomorfnim simbol orla (simbol uzvišena nadahnuća i više interpretacije) koji, na žalost, nije sačuvan, a bio je zamišljen, najvjerojatnije, kao samostalna, puna plastika.

Sv. Matej (evanđelist i apostol) kao izvjestitelj Kristova utjelovljenja imao je uza sebe antropomorfnim simbol krilata čovjeka jer svoje Evanđelje započinje s Kristovom ljudskom genealogijom. Taj Matejev atribut nije ostao sačuvan. U kakvom su odnosu ova dva lika bili prema svojim simbolima nije poznato, osim da su vjerojatno bili rađeni po kanonima semantičke perspektive tj. bili su manji nego što bi to nalagao zakon proporcionalnosti.

Sv. Luku kao vjernog pratioca sv. Pavla prati zoomorfnim simbol žrtvovanja – vol. On ujedno ilustrira i Kristovo rođenje u štalici uz vola.

Sva četiri evanđelista u rukama drže pera i knjige koji ih atribuiraju kao pisce evanđelja, a knjiga i inače označava osobu koja se istaknula svojim spisima ili učenošću. Svako od njih imao je pridruženi simbol (tetramorf) četiriju krilatih bića koji se temelji na viđenju proroka Ezekijela. Evanđelja koja su napisali naviještaju otkupljenje svijeta po Kristu. Iz njihova poslanstva kao da izvire savršena prirodnost njihova pokreta, gestikulacija i naglašavanje poruke koju prenose auditoriju.

4.2. Bogorodica (Galaktothropousa)

Motiv gdje Bogorodica doji maloga Krista se pojavljuje već II. st. u Priscilinim katakombama u Rimu. Na propovjedaonici se radi o slici bizantskoga tipa (ikona) te se nastoji zaobići naturalističko prikazivanje, a boje su konom strogo određene. Takav tip Bogorodice bolje korespondira sa tipom gotičke Bogorodice izmještenoga glavnog oltara.

4.3. Vinova loza (*Vitis vinifera*)

Loza se još od starokršćanskog razdoblja primjenjuje kao jedan od Kristovih simbola. Vinograd sa lozom simbolizira zaštićeno mjesto gdje djeca Božja (loza) napreduju i gdje ih Bog (vinogradar) prati svojom nježnom brigom. Vinova je loza spomenuta u natpisu na vratima kao „vinogradi gospodnji serafski“ i grozd vinove loze krasi dno govornice.

4.4. Natpisi na vratima:

Vrata iz hodnika u uklati nose latinski napis koji kaže da je propovjedaonicu na slavu sv. Trojstva i rođenja Gospodnjeg dao podići i uresiti presvijetli Pavao Patačić:

DeI
TrIVnIVs honorI
DeI paraeqVe sVb
sIigno nafIVI fafIs eIVs
CVLtVI perr ILLV=
strIs paVLVs pa
thaChICh, eX sIngV=
LarI pIetatIs ze
Lo ereXIIt orna=
VIteVe.

a na unutrašnjoj je strani istih vrata uz monogram Marije u medaljonu natpis:

VINEA DOMINI SERAPHICA

Na vratima s govornice je s ulaza Kristov monogram IHS, a sa strane govornice je već opisana slika Galaktothropuse.

5. ZATEČENO STANJE

Propovjedaonica je u cijelosti bila preslikana smeđim slojem 1913. godine te djelomično sredinom 20. st. i to je posljednji značajni sloj premaza. Ti slojevi tretiraju površinu propovjedaonice kao polikromnu, iako je propovjedaonica autohtono zamišljena kao monokromni korpus sa pozlaćenim ukrasima. Neki su dijelovi ukrasa nestali (hrskavični ukrasi sa baldahina, ukrasi sa konzola iznad kapitela stupova s ograde, glavica anđela sa bokorom plodova s dna govornice, itd.); neki su potpuno polomljeni (florealni ukrasi s baldahina), a nekim su ukrasima zamijenjena izvorna mjesta. Hrskavična su krila s lijeve bočne strane paravanske stijene premještena sa zida na bočnu dasku. Posljednji je stup do zida zamijenjen slabom replikom zakržljale forme koja nije rezbarena nego su ukrasi napravljeni od krede (Gesso) koja se izljuštila. Spojevi dasaka su se razdvojili i polikromija se raspucala. Naročito je to primjetno na konveksno-konkavnim dijelovima propovjedaonice, tj. na baldahinu i trbušastom dijelu balkona i govornice. Te su raspukline bile sanirane s unutrašnje strane tutkalom te kredno-tutkalnim kitom već prilikom "obnove" propovjedaonice početkom 20. st.

Iza 1913. god. propovjedaonica je po preporuci konzervatora Gjüre Szabe učvršćivana i popravljana, ali i 1953. god. kada su nadograđeni mnogi dijelovi ukrasa na girlandama, festonima, akantusu i sl. bili zamijenjeni gipsanim formama. Tada su i bočni ukrasi paravanske stijene nalijepljeni na dasku od furnira (šper-ploču) te je u tom materijalu dograđen i gornji dio baldahina. U tim je intervencijama bio poremećen izvorni raspored skulptura.

6. OŠTEĆENJA I KONTAMINACIJE

a) oštećenja izazvana fizikalno-kemijskim procesom starenja (zamor materijala)

Daske sa baldahina i konveksno – konkavnog dna govornice su se odlijepile, stupovi su klimavo postavljeni (popustili su moždanici i lamele).

Uljana impasto preslika je djelomice iskrakelirana, lak je krepirao i vezao se sa slojem prašine.

b) oštećenja biološke naravi

Infestacije materijala kojim je sagrađena propovjedaonica mikroorganizmima poput gljivica, plijesni, bakterija ili algi nije bilo zamjetne u znatnijoj mjeri.

Labirintska crvotočina izazvana ličinkama (*Anobium punctatum*) prisutna je po svim dijelovima arhitekture i ukrasa. Spužvasta struktura drveta i prašnjavi ostaci drveta su bili naročito uočljivi na donjim dijelovima govornice, nišama i na dijelovima ukrasa koji se mogu u tom smislu smatrati i najoštećenijim dijelovima propovjedaonice. Na ukrasima i profilacijama je, zbog mnogobrojnih kaverni, slikani sloj nestabilan i urušava se pod najmanjim pritiskom.

c) oštećenja mehaničke naravi

Mehanička oštećenja izazvana udarcima o kredirano i polikromirano drvo prisutna su uglavnom na ogradi i rukohvatu propovjedaonice. Vidljive su perforacije od upotrebe čavala, provođenja električnih instalacija, udaraca i sl.

d) oštećenja izazvana mikroklimatskim promjenama i kapilarnom vlagom

Polikromija koja je sa krednom osnovom bila jače nadignuta od drvene osnove zbog mikroklimatskih uvjeta uglavnom je prisutna na pokrovu baldahina te na konveksno - konkavnom dnu propovjedaonice koji su u doticaju sa zidom te ih je zbog higroskopnosti materijala oštetila kapilarna vlaga iz zida. Na tim mjestima se polikromija otrusila i otpala te su nastale, prema obujmu, značajnije i jako zamjetne lakune.

e) neadekvatno održavanje i neadekvatne intervencije

Postupak obnove sa preslikom s početka 20. st. i neadekvatnom matiranim pozlatom, ukidanje nekih izvornih ukrasa i slično su intervencije koje ipak nisu u znatnijoj mjeri devastirale, ali su nagrđile objekt. Popravci na rukama, draperiji i postamentima sa skulptura su sasvim neprijmereni i vrlo su nevjesto izrađeni. Sve su skulpture s ograde govornice prilikom "obnove" s početka 20. st. bile nanovo pozlaćivane.

f) naknadne kontaminacije

Naknadno su poremećeni ukrasi sa bočnih strana paravanske stijene. Lijevi je ukras premješten sa zida na bočnu dasku. Prilikom recentnih restauratorskih radova maknut je s te pozicije. U naknadne kontaminacije spada i gornji dio rekonstruiranog baldahina pa i ukrasi neoklasicističkog tipa (pozlaćene letvice umjesto kanelira) po njemu.

7. KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKA ISTRAŽIVANJA

7.1. Istraživanja stratigrafije

Nakon provedenog opsežnog čišćenja prašine najprije su napravljena sondiranja polikromnog sloja i uzeti su mikropresjeci. Prvotno je napravljeno desetak sondi na ogradi propovjedaonice i pripadajućim joj ukrasima (konzolama, stupovima, volutama). Godinu dana poslije, kada je postavljena radna skela napravljena su sondiranja i na baldahinu koja su dala vrlo slične rezultate.

Istraživanja mikroslojeva i mikropresjeka su pokazala da nema izvorne posebne ornamentike. Draperija na skulpturama s ograde kao i svi ukrasi, osim nekolicine središnjih ukrasa s girlandi, izvorno su bili pozlačeni u cijelosti.

Stratigrafska istraživanja sondiranjem slojeva pokazala su, manje-više, istu strukturu u kojoj se uvijek pojavljuje sloj smeđe preko izvornika (imitacija ebanovine uglavnom, ali i na nekim pozlaćenim dijelovima). Propovjedaonica je dakle u "obnoviteljskoj" intervenciji iz 20.st. bila gotovo u cijelosti preslikana smeđom bojom. Napravljeno je sveukupno desetak sondi na arhitekturi propovjedaonice, in situ, prije početka radova, a kasnije su rađene još i sonde na baldahinu, skulpturama i aplikacijama. Sondiranja su dala sljedeće rezultate:

Sonde⁵ br.: 1 – lijeva gornja voluta pokraj vrata – pokazala je izvornu pozlatu preko koje je mixtionska pozlata i crni izvorni sloj prebojan smeđom bojom

Stratigrafija sonde:

0 - drveni nosioc	(18.st.);
1 - kredna osnova	(18.st.);
2 – bolus crveni	(18.st.);
3 – izvorna polirana pozlata	(18.st.);
4 – sloj smeđe boje -skinuto	(19., 20.st.);

Sonda br.: 2 – površina između vrata i pilastra – pokazala je izvorni crni sloj te smeđi preslik

Stratigrafija sonde:

0 - drveni nosioc	(18.st.);
1 - kredna osnova	(18.st.);

⁵ Brojevima od 0 – 7 označen je redoslijed slojeva, a desno je opis sloja.

- 2 – crna izvorna boja (18.st.);
- 3 – smeđi preslik -skinuto (19., 20.st.);

Sonda br. 3: – profilacija na vijencu baldahina – pokazala je smeđi preslik i izvornu pozlatu preko koje je mixtionska pozlata

Stratigrafija sonde:

- 0 – drveni nosioc (18.st.);
- 1 – kredna osnova (18.st.);
- 2 – crveni bolus (18.st.);
- 3 – izvorna polirana pozlata (18.st.);
- 4 – sloj laka (šelak) - skinuto (19.st.);
- 5 – mixtion – skinuto (19.st.);
- 6 - pozlata - skinuto (19.st.);
- 7 - zaprljani lak – skinuto (19.st.);

Sonda br. 4: – florealni ukras sa konzole stupa s dna govornice, a ispod niše sv. Luke – pokazala je izvornu pozlatu preko koje je mixtionska mat pozlata

Stratigrafija sonde:

- 0 – drveni nosioc (18.st.);
- 1 – kredna osnova (18.st.);
- 2 – bolus crveni (18.st.);
- 3 - izvorna polirana pozlata 18.st.);
- 4 - sloj šelaka - skinuto (19.st.);
- 5 - mixtion - skinuto (19.st.);
- 6 – pozlata - skinuto 19.st.);
- 7 – zaprljani lak - skinuto (19.st.);

Sonda br. 5 – donji florealni ukras s dna govornice, a ispod niše sv. Luke – isto kao i kod sonde br. 4.

Sonda br. 6 – donji florealni ukras s dna govornice iznad girlande – pokazao je izvornu pozlatu i crni izvorni sloj (imitacija ebanovine) ispod smeđeg preslika – stratigrafska građa je slična kao kod već opisanih sondi.

Sonda br. 7 – drugi tordirani stupić s lijeva, desno od niše sv. Luke – pokazala je abrazivnu obradu izvornog sloja pozlate.

Stratigrafija sonde:

0 – drveni nosioc	(18.st.);
1 – kredna osnova	(18.st.);
2 – izostanak crvenog bolusa – ostaci	(18.st.);
3 - izvorna polirana pozlata – ostaci	(18.st.);
4 - sloj šelaka – skinuto	(19.st.);
5 - mixtion - skinuto	(19.st.);
6 – pozlata – skinuto	(19.st.);
7 – zaprljani lak – skinuto	(19.st.);

7. 2. Komparativna istraživanja

Komparativna istraživanja izvorne polikromije su ukazala na činjenicu da taj rad po stilu upućuje na istog, domaćeg autora, sasvim sigurno pavlinske provenijencije.

Prema usporedbi tipoloških srodnika, tj. plastike sa onom u pavlinskom Olimju nije nikako za isključiti djelovanje vrsnih pavlinskih majstora (umjetnika i obrtnika) s poč. 18. st. i u remetinečkoj crkvi.

Komparativna istraživanja izvornih ukrasa su ukazala na činjenicu da girlandni ukrasi podsjećaju na gotovo identične girlande s oltara sv. Antuna Padovanskog i na sličan motiv girlandi slikanih na konkavnom dnu franjevačke propovjedaonice u Varaždinu koji su otkriveni u recentnim restauratorskim radovima (2001.-2004. god.). S obzirom na tu činjenicu i s obzirom na konstrukciju istovjetnih niša sa školjkastim ukrasima te imitaciju ebanovine, očito je da je propovjedaonica srodna u nekim detaljima i s ranijom propovjedaonicom (oko 1670. god.) franjevačke crkve u Varaždinu. Tamo su i istraživanja polikromije glavnoga oltara pokazala da se radi o crnom monokromnom oltaru s pozlatama. Očigledno je da su franjevci slijedili tipologiju pavlinskih crnih i pozlaćenih oltarnih cjelina ali i propovjedaonica. To tim više dolazi do izražaja jer su svojom izvornom polikromijom ujednačeni oltar sv. Antuna Padovanskog i propovjedaonica u Remetincu kao i glavni oltar sv. Nikole i propovjedaonica franjevačke crkve u Varaždinu. Monokromna i pozlačena propovjedaonica mogla je biti idejni predložak za polikromiju oltara Sv. Antuna Padovanskog i/ili obrnuto.

7. 3. Ostala istraživanja i zapažanja

Analiza arhivalija i fotodokumentacije je potvrdila da, uz niz odlomljenih fragmenata, nedostaju i mnoge profilacije, dijelovi aplikacija i skulptura te dijelovi ukrasa s dna govornice.

Mnogi nedostajući dijelovi (girlandni ukrasi, festoni i girlande oko niša, akantus s vijenaca, itd.) su zamijenjeni gipsanim formama 1953. godine. Naime, u jednoj od gipsanih formi pronađen je podložak od slovenskih novina: „*Poročevalec*“, *Ljubljana*, 2. septembra 1953. Tada je uz gipsane ukrase rekonstruiran i vrh baldahina u šperploči te su pridodani neki neautorski dodaci poput pozlaćenih (mixtionska pozlata) letvica s baldahina i paravanske stijene, a ukrasi ponad volutastih kopči paravanske stijene su nestali.

8. KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI RADOVI

Nakon stečenog uvida u stanje očuvanosti i početnih istražnih radova sve su aplikacije i ukrasi dekomponirani i oni su se obnavljali u prostorijama ateliera Ivezić u Varaždinu dok se arhitektura obrađivala in situ. Fotogrametrija propovjedaonice se nije radila zbog skupoće snimanja, ali su se prije početka radova obnove napravili ortogonalni snimci (en face i profili), a potom su se prema tim snimcima izradili točni tehnički crteži koji su kasnije kod dokumentiranja konzervatorsko-restauratorskih radova služili kao matrica za kartirane crteže.

8.1. ČIŠĆENJE, FIKSIRANJE POLIKROMNOG SLOJA I SKIDANJE PRESLIKA

Čišćenja prašine i različitih drugih kontaminacija napravljena su kistovima i četkama te usisivačem. Plijesni i gljivica nije bilo u zamjetnim količinama. Podljepljivanje i učvršćivanje krednog i polikromnog (naročito na baldahinu i dijelovima balkona prislomljenim uz zid) i njihovo vezivanje uz drvenu podlogu rađena je 7% zečjim tutkalom u toploj destiliranoj vodi. Pospešivanje penetracije ljepila pod nadignuti polikromni sloj i krednu osnovu ostvarivalo se namakanjem drva i polikromije tj. upuštanjem isopropilnog alkohola ($\text{CH}_3\text{-CHOH-CH}_3$) te grijanjem toplinskom stopicom. Nakon suhog čišćenja i podljepljivanja izvršeni su opsežni radovi skidanja uljanog preslika i to kemijskom metodom koja se pokazala prilikom proba najbržom, a davala je najbolje rezultate. Impasto sloj je omekšavan Lavacol otopinom te je zatim skidan nitro-razrjeđivačem. Neutralizacija podloge se je radila Balsam ter-

pentinskim uljem, a dodatna čišćenja su učinjena acetonom ($\text{CH}_3\text{-CO-CH}_3$). U znatnoj je mjeri sačuvana (čak oko 90%) i prezentirana polikromija 18. st. sa pozlatom i imitacijom ebanovine.

Sa inkarnata skulpture Krista i četvorice evanđelista iz niša govornice nije skidan preslik 19.st. jer to nije bilo moguće, a da se ne ošteti izvorna polikromija inkarnata. Stoga je zadržana naknadno nanescna boja na licima i rukama skulptura.

8.2. Restitucija i konsolidacija drveta

Radovi restitucije obavljali su se lipovinom na svim dijelovima ekstremiteta skulptura jer su postojale neadekvatne, neautorske i nevješto izrađene rekonstrukcije 19. i 20. st. Lipovina se koristila i za sve doradivane dijelove ukrasa i ornamenata te profilacija. Perforacije od moždanika i odlomljeni dijelovi zamijenili su se jelovim daščicama. Spužvasta se struktura drveta (kod svih ukrasa) impregnirala različito nijansiranim koncentracijama 2% - 8% Paraloida B – 72 (kopolimer akrilne kiseline metilestera i metakrilne kiseline etil estera) u toluolu ($\text{C}_6\text{H}_5\text{-CH}_3$) ili nitro-razrjeđivaču. Na mjestima gdje za znatnijim mjerama konsolidacije nije bilo potrebe one su poduzete vrlo jednostavno: močenjem koštanim tutkalom i kitanjem drvenom prašinom kao punilom, a koštano tutkalo se upotrijebilo kao vezivo. Krediranje je izvedeno mješavinom (10%) bolonjsko-šampanjske (1:1) krede u destiliranoj vodi i zečjem tutkalu.

8.3. Retuš

Nakon dočiščavanja i čišćenja lakuna, restitucijskih radova te krediranja i niveliranja krednog sloja pristupilo se retušu: najprije se, šelakom, izolirana kredna osnova retuširala kombinacijom gvaš bojama, a naknadno još i lazuriranim, uglavnom crno-smeđim tonovima voštane lazure kao imitacija ebanovine.

Pozlata je rađena na crveni armenski bolus sa 23 K "Alt Gold" listićima. Nova je pozlata patinirana plovuščem ili lanenim krpicama te umbra i asfaltnim uljanim lazuriranim tonovima. Stara se pozlata retuširala puder-goldom 23.5 K. Pozlata je patinirana to jest ujednačavana samo na spojevima staroga izvornoga zlata i novo pozlaćenih lakuna.

Inkarnat skulptura je očiščen otopinom triamoniumcitrata u destiliranoj vodi, a pozlata je retuširana pudergoldom rastvorenom u gumiarabici te je polirana.

Retuš lakuna na arhitekturi propovjedaonice (imitacija ebanovine) napravljen je nakon izolacije krede šelakom (Orange) u dva sloja:

1. temeljni sloj je izveden akvarelima i akril bojama:

Schminke (njemački proizvod)	– Umbra, crna
ili temperama:	
Winsor & Newton (engleski proizvod)	– Ivory black 0605 5/2
Maimeri (talijanski proizvod)	– smeđa Umbra 492

2. lazurirani uljani sloj:

Schminke (njemački proizvod)	– Ivory black 10331
------------------------------	---------------------

Ti su se slojevi opetovano zaštitili voštanom lazurou u terpentinu (1:7) sa otopljenom uljanom bojom Ivory black.

8.4. Rekonstrukcije dijelova

Jedan od tordiranih stupova je nestao te je zajedno sa bazom, kapitelom i dvodijelnim korpusom u cijelosti morao biti rekonstruiran. Sasvim krajnji stupovi (prvi i šesti) jesu tordirani ali su bez reljefnih ukrasa. Prema istovjetnoj pozlati i upotrijebljenom materijalu čini se da su svi sačuvani stupovi izvorni. Obrada stupova mixtionskom pozlatom začuđuje s obzirom da su preostali pozlaćeni dijelovi svi odreda obrađivani sjajnom polimentnom pozlatom.

Gornji dio baldahina je rekonstruiran pločama od ukočenih furnir ploča (šper-ploča) u prethodnoj obnoviteljskoj intervenciji te izvorno stanje nije poznato. U recentnoj intervenciji je zadržan postojeći već rekonstruirani izgled baldahina s preinakama u strukturi nosača (pojačani su) i zatvorena je stražnja strana baldahina da u konstrukciju ne bi ulazila prašina i kukci. Ukrasne pozlaćene letvice klasicističkog karaktera su također novijeg datuma (1953. god.!). Kako one nisu bile pozlaćene već prebojene „brončanom“ tinkturom u recentnoj su obnovi kredirane i pozlaćene na bolus te tako ujednačene s ostalim pozlaćenim ukrasima i takove su vraćene na svoja mjesta.

9. DEZINSEKCIJA I PROFILAKTIČKA ZAŠTITA

Kroz mjesec listopad i studeni 2007. god. napravljena je dezinfekcija propovjedaonice mješavinom argona (Ar) i metil-bromida (CH₃B). Dezinfekcijski postupak in situ, u balonu provela je privatna tvrtka „Agrosan“ iz Zagreba. Profilaktička se zaštita izvela na svim slobodnim (nepolikromiranim i ne-

krediranim) dijelovima propovjedaonice Drvociodom, a njime je tretirana i cjelokupna ograda s unutrašnjeg dijela govornice te baldahin. Svi fragmenti impregnirani Paraloidom B-72 već su upotrebom te metode profilaktički obrađeni (dijelovi skulptura, aplikacije, profilacije, festoni i girlande, itd.) te dodatna zaštita nije bila potrebna.

10. PLANIRANJE KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKIH I STRAŽIVANJA I RADOVA (KONCEPCIJA OBNOVE)

Prema ovom programu konzervatorsko-restauratorskih radova na propovjedaonici koji je prethodio istraživanjima i radovima Ministarstvo kulture RH odobrilo je 2005. god. potrebna sredstva za obnovu u okviru programa zaštite spomenika kulture.

Tentativni plan konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i radova u 2005. god. :

1. Ishođenje dozvole i suglasnosti Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture RH za izvođenje radova obnove propovjedaonice
2. Postavljanje higrometara i termometara te permanentno mjerenje mikroklimatskih uvjeta u interijeru crkve s posebnim težištem na mijeni godišnjih doba, promjeni klimatskih perioda i praćenje parametara u vrijeme misnog slavlja i nakon njega kada u crkvi nema posjetilaca.
3. Fotografiranje intaktne propovjedaonice in situ i izrada preciznih ortogonalnih snimaka za pomoć pri iscertavanju propovjedaonice u kartiranom crtežu s točnim mjerama umjesto preskupe fotogrametrijske metode.
4. Otvaranje i snimanje sonde na arhitekturi, in situ.
5. Snimanje stanja umjetnine, konzervatorsko – restauratorskih istraživanja i radova te novih metoda foto-aparatom i digitalni zapis.

Tentativni plan konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i radova u 2006. god. uz produbljanje spomenutih radova iz 2005. god.:

1. Dekomponiranje i demontaža aplikacija i skulptura te transport u radionicu
2. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi na aplikacijama i skulpturama
3. Ispitivanje statike propovjedaonice i stolarski radovi na stepeništu, podu i baldahinu

4. Formiranje dossiera umjetnine
5. Konzervatorsko – restauratorska istraživanja.

Tentativni plan konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i radova za 2007. god. uz kontinuitet već navedenih radova:

1. Stolarski i drvorezbarski radovi na stepeništu i podu propovjedaonice te na baldahinu
2. Rekonstrukcija nekih dijelova ornamenata
3. Postavljanje skele do vrha baldahina i pomoćne skele
4. Konzervatorsko – restauratorski radovi (krediranje i retuš) na baldahinu i ogradi propovjedaonice
5. Dekomponiranje ukrasa sa vrha baldahina i obnova
6. Apliciranje obnovljenih ukrasa i skulptura na propovjedaonicu
7. Izrada elaborata.

Tentativni plan konzervatorsko-restauratorskih radova za 2008. god. (siječanj-lipanj)

1. Apliciranje svih ukrasa
2. Radovi rekonstrukcija i obnove ukrasa bočnih ukrasa s paravanske stijene
3. Konzervatorsko-restauratorski radovi na slici Galaktotropouse
4. Obnova vrata (2 kom.) i natpisa s propovjedaonice i iz hodnika
5. Obnova stepeništa i izrada stepenica za pristup vratima iz hodnika
6. Rekonstrukcija ruke s raspelom i postavljanje na ogradu govornice
7. Publiciranje svih radova i istraživanja.

11. PREZENTACIJA

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja i obrada barokne propovjedaonice s početka 18.st. pokazali su cjelinu tipičnu za rad pavlinskih radionica 18. st.: crna (imitacija ebanovine), monokromna obrada arhitekture sa pozlaćenim hrskavičnim ukrasima, aplikacijama, profilacijama i skulpturama. Propovjedaonica je nakon recentnih u cijelosti provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova stilski ujednačena sa nasuprotnim oltarom sv. Antuna Padovanskog kao što je bila i za vrijeme njihove impostacije u crkvi.

Izvori:

1. Baričević D., „Propovjedaonica u Remetincu – djelo pavlinskog kipara“, Patačići od Zajezde i crkva u Remetincu, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije, Zagreb, 2006.
2. Ivezić V., „Propovjedaonica franjevačke crkve sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu iz 17. stoljeća“, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU, Varaždin, br.: 16-17, 2006. god.
3. Ivezić V., „Oltar sv. Antuna Padovanskog, Remetinec, 17. st.“ Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU, Varaždin, br.: 18, 2007. god.
4. T. Kovačević, *Historia monasteriorum in regno Croatiae*, Arhiv HAZU, sign. III. d. 8.
5. I. Kukuljević, *Bericht über eine Baudenkmale Croatiens*, Mitteilungen der KK Central-kommission. I. (1856.), br. 11, str. 233.

SAŽETAK

PROPOVJEDAONICA CRKVE BLAŽENE DJEVICE MARIJE – KRALJICE SV. KRUNICE U REMETINCU

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKA STUDIJA

Propovjedaonica je u crkvu impostirana 1710. godine kao donacija pukovnika Pavla Patačića od Zajezde. Jedna je od propovjedaonica visoke umjetničke vrijednosti toga vremena, kako po tipologiji lica i tretmanu draperije skulptura prikazanih u živom i pokrenutom kontrapostu tako i po obradi bujne ornamentike akantusova lišća i girlandama od cvijeća i voćnih plodova. Prema usporedbi tipoloških srodnika nije nikako za isključiti djelovanje vrsnih pavlinskih majstora 18.st. i na propovjedaonici remetinečke, nekoć franjevačke, crkve. Ova je osobita propovjedaonica s početka 18. st. jedna od najreprezentativnijih među propovjedaonicama u Hrvatskoj iz toga doba. Najviši dio baldahina datira iz 1953. god. i prema procjeni proporcionalnih odnosa preširok je i previsok za cca 10 cm.

Tipološki srodnici ili stilske paralele mogu se tražiti u plastici baroknoga drvorezbarstva nešto mlađe propovjedaonice u pavlinskom Olimju, ali su prisutne paralele i na nekom drugom crkvenom inventaru sjeverozapadne Hrvatske. Komparativna istraživanja izvorne polikromije su ukazala na činjenicu da girlandni ukrasi imaju dodirnih točaka sa girlandama na oltaru sv. Antuna Padovanskog iz crkve u Remetincu, a jako podsjećaju i na sličan motiv girlandi slikanih na konkavnom dnu franjevačke, također crne, propovjedaonice u Varaždinu. S obzirom na tu činjenicu i s obzirom na neke druge sličnosti (školjkasti ukrasi u nišama, imitacija ebanovine i ujednačenje polikromije s oltarima...), očito je da je propovjedaonica u nekim tipološkim crtama srodna i s ranijom maniristički

koncipiranom propovjedaonicom (oko 1670. god.) franjevačke crkve u Varaždinu. To su potvrdila recentna istraživanja i konzervatorsko-restauratorski radovi na obje propovjedaonice⁶.

Ključne riječi: Remetinec; propovjedaonica; pavlini; konzervatorsko-restauratorska istraživanja.

ZUSAMMENFASSUNG

KANZLEI DER KIRCHE DER HEILIGEN JUNGFRAU MARIA – DER KÖNIGIN DES HEILIGEN ROSENKRANZES IN REMETINEC

KONSERVIERUNGS- / RESTAURIERUNGSSTUDIE

Die Kanzlei wurde im Jahre 1710 als Spende vom Oberst Pavao Patačić von Zajezda in die Kirche eingebaut. Sie zählt zu den Kanzleien von höchstem künstlerischem Wert ihrer Zeit, sowohl wegen der Gesichtstypologie und Behandlung der Draperie der im lebendigen und beweglichen im Kontrapost dargestellten Skulpturen als auch wegen der Bearbeitung der prächtigen Ornamentik der Akanthusblätter und Blumen – und Früchtgirlanden. Nach dem Vergleich der typologischen Verwandten sind die Aktivitäten der vorzüglichen Paulinermeister des 18. Jahrhunderts auch an der Kanzlei der ehemaligen Franziskanerkirche in Remetinec nicht auszuschließen. Der höchste Teil des Baldachins stammt aus 1953 und nach Schätzung der Proportionen ist er um etwa 10 cm zu breit und zu hoch.

Typologische Verwandte und stilistische Beziehungen (Paralelen) sind bei der Plastik des barocken Holzschnittes der etwas jüngeren Kanzlei in Pauliner Olimje zu finden, genauso wie bei anderem Kircheninventar des nordwestlichen Kroatiens. Komparative Untersuchungen der ursprünglichen Polychromie haben auf die Tatsache hingewiesen, dass Girlandenschmuck die Berührungspunkte mit Girlanden auf dem Altar des Heiligen Antonius von Padua in der Kirche in Remetinec haben, und sie erinnern sehr an ein ähnliches Motiv der auf dem konkaven Boden gemalten Girlanden der Franziskaner, ebenso schwarzen, Kanzlei in Varaždin. Bezüglich dieser Tatsache und der anderen Ähnlichkeiten (muschelformige Verzierungen in den Nischen, Imitationen des Ebenholzes und Angleichen der Polychromie mit den Altären) ist offensichtlich, dass die Kanzlei nach manchen typologischen Merkmalen auch mit der früher nach dem Konzept des Manirismus gestalteten Kanzlei der Franziskanerkirche in Varaždin verwandt ist. Das haben die aktuellen Untersuchungen und Konservierungs- und Restaurierungsarbeiten an beiden Kanzleien auch bestätigt.

Schlüsselwörter: Remetinec; Kanzel; Paulines; Konservierung und Restau-

⁶ V. Ivezić, „Propovjedaonica franjevačke crkve sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu iz 17. stoljeća“, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU, Varaždin, br.: 16-17, 2007. god.

rie

Slika 1. Propovjedaonica crkve Kraljice Sv. Krunice, Remetinec, 18. st.
Fot: 1. Propovjedaonica prije obnove; 2.-4. Propovjedaonica nakon provedenih

Slika 2. Propovjedaonica crkve Kraljice Sv. Krunice, Remetinec, 18. st.
Fot: 1., 2. Skulpture evanđelista nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih

Slika 3. Propovjedaonica crkve Kraljice Sv. Krunice, Remetinec, 18. st.
Fot: Slika Galaktthropouse – prije (fot:1., 2); u tijeku (fot: 3.) i nakon (fot:4.) provedenih

Slika 4. Propovjedaonica crkve Kraljice Sv. Krunice, Remetinec, 18. st.
Fot: Dijelovi akantusovog ukrasa s vijenca govornice – prije, u tijeku i nakon konzervatorsko-restauratorskih radova